

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Mirek (przewodniczący)

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSN Zbigniew Puskarski (sprawozdawca)

Protokolant Ewa Śliwa

przy udziale prokuratora Prokuratury Regionalnej del. do Prokuratury Krajowej
Krzysztofa Urgacza,

w sprawie z wniosku **P. P.**

o zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 26 kwietnia 2023 r.,

kasacji wniesionej przez Prokuratora Okręgowego w Słupsku

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z dnia 2 czerwca 2022 r., sygn. akt II AKa 148/22,

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w Słupsku

z dnia 2 lutego 2022 r., sygn. akt II Ko 9/21,

**uchyla zaskarżony wyrok oraz poprzedzający wyrok Sądu
Okręgowego w Słupsku i sprawę przekazuje temu Sądowi do
ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Pełnomocnik P. P. wystąpił o zasądzenie na jej rzecz od Skarbu Państwa kwoty 10.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę z tytułu niewątpliwie niesłusznego jej zatrzymania.

Sąd Okręgowy w Słupsku wyrokiem z dnia 2 lutego 2022 r., sygn. akt II Ko 9/21, na podstawie art. 552 § 4 k.p.k. i 554 § 4 k.p.k. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz P. P. kwotę 3000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikającą z niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w dniu 21 grudnia 2020 r. W pozostałym zakresie wniosek oddalił i zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawczynie zwrot kosztów poniesionych w związku z ustanowieniem pełnomocnika, a kosztami procesu obciążył Skarb Państwa.

Apelację od tego wyroku wniósł prokurator Prokuratury Okręgowej w Słupsku. Zaskarżył wyrok w całości, zarzucając szczegółowo opisane uchybienia, a to mające wpływ na treść orzeczenia obrazę przepisów postępowania (art. 7 i art. 410 k.p.k.) oraz błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku, a mający wpływ na treść orzeczenia polegający na uznaniu, że zatrzymanie P. P. było niewątpliwie niesłuszne.

Podnosząc powyższe, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji lub o zmianę wyroku poprzez oddalenie wniosku.

W pisemnej odpowiedzi na apelację pełnomocnik wnioskodawczynie wniósł o utrzymanie w mocy zaskarżonego wyroku.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 2 czerwca 2022 r., sygn. akt II AKa 148/22, zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że ustalił, iż podmiotem, od którego zasądzono kwotę zadośćuczynienia jest Skarb Państwa – Prokurator Rejonowy w M.. W pozostałej części wyrok utrzymał w mocy i wydatkami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Kasację od prawomocnego wyroku Sądu odwoławczego wniósł Prokurator Okręgowy w Słupsku. Zaskarżył wyrok w całości na niekorzyść wnioskodawczynie, zarzucając:

„I. rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, a mianowicie art. 554 § 3 k.p.k. poprzez rozpoznanie sprawy bez powiadomienia o niej strony postępowania, tj. Prokuratora Rejonowego

w M. jako podmiotu reprezentującego Skarb Państwa poprzez zaniechanie przesłania mu odpisu wniosku o zadośćuczynienie, w wyniku czego Prokurator Rejonowy w M. został pozbawiony prawa do udziału w postępowaniu, przedstawienia i podjęcia obrony przed roszczeniami, gdzie do wydania wyroku przez Sąd II instancji organem reprezentującym Skarb Państwa pozostawał i był zawiadamiany o sprawie Komendant Komisariatu Policji w M.;

II. rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, a mianowicie art. 433 § 1 k.p.k. poprzez rozpoznanie sprawy z przekroczeniem granic zaskarżenia oraz granic podniesionych w apelacji zarzutów, polegające na zmianie z urzędu zaskarżonego wyroku poprzez ustalenie, iż podmiotem od którego zasądzono kwotę tytułem zadośćuczynienia jest Skarb Państwa - Prokurator Rejonowy w M., co nie mieści się w wypadkach wskazanych w art. 435 k.p.k., art. 439 § 1 k.p.k., art. 440 k.p.k. i art. 455 k.p.k.;

III. rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, a mianowicie art. 129 k.p.k. poprzez błędne uznanie, iż podanie przez uprawniony organ w wezwaniu do stawienia się osoby podejrzaney kwalifikacji prawnej zarzucanych jej przestępstw i sygnatury sprawy nie stanowi określenia w jakiej sprawie ta osoba ma się stawić;

IV. rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, a mianowicie art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k. przez nierzetelną ocenę i zaaprobowanie oceny dowodów dokonanej przez Sąd I instancji z obrazą art. 7 k.p.k. oraz art. 410 k.p.k.”.

Autor kasacji wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania. Na rozprawie kasacyjnej prokurator reprezentujący Prokuraturę Krajową poparł kasację i modyfikując jej wniosek postulował uchylenie wyroków sądów obu instancji i przekazanie sprawy do Sądu Okręgowemu w Słupsku instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Już trafność pierwszego zarzutu kasacji przemawiała za jej uwzględnieniem, przy czym zaistnienie uchybienia nie tylko w postępowaniu odwoławczym, ale też pierwszoinstancyjnym przemawiało za uchyleniem zaskarżonego wyroku Sądu

Apelacyjnego w Gdańsku, jak też poprzedzającego go wyroku Sądu I instancji. Art. 554 § 2b k.p.k. określa organy, które reprezentują Skarb Państwa w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie. Zgodnie z pkt 3 tej jednostki redakcyjnej, gdy postępowanie toczy się w związku z zatrzymaniem wnioskodawcy, organem reprezentującym Skarb Państwa jest organ, który dokonał zatrzymania – jeżeli sąd uwzględnił zażalenie na zatrzymanie albo jeżeli sąd nie rozpoznawał zażalenia na zatrzymanie (w niniejszej sprawie po rozpoznaniu zażalenia P. P. Sąd Rejonowy w M. stwierdził, że jej zatrzymanie było legalne, ale bezzasadne). W uzasadnieniu wydanego przez siebie wyroku Sąd Apelacyjny w Gdańsku nawiązał do wspomnianego przepisu i wskazał, że termin „dokonanie zatrzymania” należy rozumieć zarówno w sensie faktycznym, jak i prawnym oraz że w znaczeniu prawnym „dokonanie” trzeba odnieść do decyzji procesowej o zatrzymaniu, która stanowi podstawę prawną tej czynności. Wtedy organem reprezentującym w postępowaniu odszkodowawczym Skarb Państwa jest prokurator, gdyż w toku postępowania przygotowawczego to ten organ może zarządzić zatrzymanie. Sąd *ad quem* stwierdził, że źródłem niewątpliwie niesłusznego zatrzymania wnioskodawczyni było postanowienie prokuratora Prokuratury Rejonowej w M. i „tym samym to właściwy Prokurator Rejonowy w M. winien reprezentować Skarb Państwa w zakresie wypłaty odszkodowania”. W ten sposób Sąd odwoławczy wytłumaczył zmianę wyroku Sądu I instancji, polegającą na doprecyzowaniu podmiotu, od którego zasądzono kwotę zadośćuczynienia na rzecz wnioskodawczyni, jednak niewątpliwie wyraził też zasadny pogląd, że w toku przedmiotowego postępowania Skarb Państwa powinien być reprezentowany przez Prokuratora Rejonowego w M.. Jeżeli tak, to powinien zauważyć, że podmiot ten nie miał wiedzy o tym postępowaniu, w konsekwencji nie wziął w nim udziału.

Gdy chodzi o postępowanie pierwszoinstancyjne, to w zarządzeniu z dnia 13 stycznia 2022 r. o wyznaczeniu rozprawy (k. 50 akt sprawy) o jej terminie polecono zawiadomić „Prokuraturę w M.” (wokandą) oraz „Komendanta Policji w M.”, którego uznano za podmiot określony w art. 554 § 2b pkt 3 k.p.k. (przepis ten powołano w zarządzeniu), to jest mający reprezentować Skarb Państwa. Obu tym podmiotom polecono doręczyć odpis wniosku złożonego przez pełnomocnika P. P., jednak w

przypadku „Prokuratury w M.” brak jest potwierdzenia odbioru dokumentów, najwyraźniej dlatego, że niezgodnie z zarządzeniem wokandę oraz odpis wniosku w dniu 18 stycznia 2022 r. wysłano Prokuraturze Okręgowej w Słupsku, która tego samego dnia potwierdziła ich odbiór (pokwitowanie odbioru – k. 52). Z protokołu rozprawy wynika, że była ona prowadzona przy udziale prokuratora Prokuratury Okręgowej w Słupsku, że cyt. „za reprezentującego Skarb Państwa Komendanta Komisariatu Policji w M. nie stawiał się nikt, zawiadomiony prawidłowo” oraz że Sąd pominął kwestię stawiennictwa przedstawiciela Prokuratora Rejonowego w M.. Wynika również, że obecny na rozprawie prokurator wykazywał aktywność, wszakże trzeba przyjąć, że jako rzecznik interesu publicznego, a nie jako reprezentant Skarbu Państwa, co trudno uznać za okoliczność bez znaczenia. Jak wyżej nadmieniono, wyrok Sądu I instancji zaskarżył prokurator Prokuratury Okręgowej w Słupsku. W zarządzeniu z dnia 16 marca 2022 r. o przyjęciu apelacji polecono zawiadomić m.in. „Skarb Państwa – Komendanta Komisariatu Policji w M.” i przesłać temu podmiotowi jej odpis (k. 92).

Gdy chodzi o czynności podjęte w Sądzie Apelacyjnym w Gdańsku, to 2 maja 2022 r. wydano zarządzenie o wyznaczeniu „rozprawy głównej” na dzień 2 czerwca 2022 r. i polecono, bez korygowania druku, o jej terminie zawiadomić m.in. „przedstawiciela społecznego Komendanta Komisariatu Policji w M.” (k. 100). W protokole rozprawy apelacyjnej zapisano, że bierze w niej udział prokurator Prokuratury Regionalnej w Gdańsku oraz że „za Skarb Państwa - Komendanta Komisariatu Policji w M. nie stawiał się nikt, prawidłowo zawiadomiony o terminie rozprawy” (k. 116). Z treści wyroku oraz z jego uzasadnienia najwyraźniej wynika, że dopiero w trakcie narady skład orzekający Sądu Apelacyjnego doszedł do wniosku, że nieprawidłowo wcześniej przyjęto, iż w przedmiotowym postępowaniu organem reprezentującym Skarb Państwa jest organ Policji. Uznał jednak, że pominięcie w toku postępowania organu, który powinien być uznany za reprezentanta Skarbu Państwa, tj. Prokuratora Rejonowego w M., nie stanowi przeszkody do wydania wyroku merytorycznego i wskazania, że kwotę zadośćuczynienia zasądzono od Skarbu Państwa – Prokuratora Rejonowego w M. Takie postąpienie należy uznać za w wysokim stopniu nieprawidłowe, trudno bowiem akceptować prowadzenie procesu w obu instancjach i wydanie wyroku niekorzystnego dla Skarbu Państwa bez wiedzy

podmiotu, który powinien Skarb Państwa reprezentować i ostatecznie został wskazany jako *statio fisci*. Wyraźnie wynika to z przepisu art. 554 § 3 k.p.k., który nakazuje o terminie rozprawy zawiadomić wnioskodawcę, prokuratora oraz organ reprezentujący Skarb Państwa. Brak takiego zawiadomienia nakazywał Sądowi Apelacyjnemu odstąpić od przeprowadzenia rozprawy (art. 117 § 2 k.p.k.), względnie wznowić przewód sądowy (art. 409 w zw. z art. 458 k.p.k.) w celu umożliwienia wzięcia udziału w rozprawie Prokuratorowi Rejonowego w M., jak też rozważyć prawidłowość procesu pierwszoinstancyjnego.

Przy wspomnianej odmienności roli w procesie prokuratora, który ma status strony (art. 554 § 2a k.p.k.), ale nie reprezentuje Skarbu Państwa, udział w rozprawie apelacyjnej, wcześniej pierwszoinstancyjnej, prokuratorów określonych jednostek prokuratury nie niweluje wspomnianego uchybienia. Jeżeli dodatkowo mieć w polu widzenia, że proces o odszkodowanie (zadośćuczynienie) ma cechy procesu cywilnego, to trudno też pominąć, iż art. 379 pkt 5 k.p.c. stanowi, że nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. Należało zatem zgodzić się z autorem kasacji, że zaistniało rażące naruszenie przez Sąd odwoławczy przepisu art. 554 § 3 k.p.k., w konsekwencji, co już skarżący pominął, również art. 117 § 2 k.p.k. Zbyt kategoryczne twierdził, że uchybienie to miało istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, jednak niewątpliwie wpływ taki mogło mieć, co w świetle art. 523 § 1 k.p.k. jest wystarczające do uwzględnienia kasacji. W ocenie Sądu Najwyższego, skoro przedmiotowe uchybienie zaistniało również w toku postępowania pierwszoinstancyjnego, słuszne było uchylenie nie tylko wyroku zaskarżonego kasacją, ale też wyroku Sądu Okręgowego w Słupsku i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznaniu, który będzie miał w polu widzenia unormowanie zawarte w art. 554 § 2a k.p.k., określającym strony postępowania odszkodowawczego oraz dokonaną przez Sąd odwoławczy interpretację art. 554 § 2b pkt 3 k.p.k. Rozważy też podniesioną przez prokuratora na rozprawie kasacyjnej kwestię uwzględnienia w niniejszym postępowaniu treści § 102 i następnych rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz 1206).

Przepis art. 436 k.p.k., mający odpowiednie zastosowanie do postępowania kasacyjnego (art. 518 k.p.k.), uprawniał do zaniechania, jako przedwczesnego, rozpoznania uchybień podniesionych w zarzutach z pkt II-IV kasacji.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w części dyspozytywnej wyroku.